Dr. Ioan-Daniel Manolache

IISUS HRISTOS,

MIRELE ÎN NOUL TESTAMENT

DOXOLOGIA
Iași, 2026

Cuprins

Cuvânt înainte (*Luca Pedroli*) 9

Notă personală asupra lucrării 13

The Story in Brief (English Version) 17

Lista abrevierilor 29

I. PROLEGOMENA 33

1.1 Actualitatea temei de cercetare 33

1.2 Locul temei de cercetare în istoria literaturii creștine și stadiul cercetării sale în literatura academică actuală 43

1.2.1 Abordarea temei în Antichitatea Târzie 43

1.2.2 Abordarea temei în Evul Mediu 50

1.2.3 Abordarea temei în Modernitate 59

1.3 Detaliile cercetării 71

1.3.1 Metoda de cercetare 71

1.3.2 Titlul și limitele cercetării 79

II. VECHIUL TESTAMENT: PRELUDIUL NUNȚII MISTICE 83

2.1 YHWH, bărbat al Israelului în literatura profetică 83

2.1.1 Osea – profetul și desfrânata 83

2.1.2 Ieremia – iubire și suferință. Despărțirea și un nou legământ 110

2.1.3 Iezechiel – o trilogie romantică. Poporul și prostituția sacră 129

2.1.4 Isaia – YHWH și poporul Israel. O poveste completă de iubire 146

2.2 Mirele în Psalmi 157

2.2.1 Psalmul 44 (45) – un imn regal de nuntă 157

2.2.2 Psalmul 18 (19) – mirele în odaia nupțială 179

2.3 Cântarea Cântărilor – o poveste de dragoste divino-umană 204

2.4 Concluzii finale cu privire la Nunta mistică în Vechiul Testament 251

III. IISUS HRISTOS, MIRELE ÎN NOUL TESTAMENT. EXEGEZĂ ASUPRA TEXTULUI 253

3.1 Iisus Hristos, Mire în Evangheliile sinoptice 265
3.1.1 Iisus Hristos Se numește *Mire* 265
3.1.2 Iisus Hristos – Mirele ascuns în parabole 276
3.1.2.1 *Pilda celor poftiți la cină* (Matei 22, 1-14) 278
3.1.2.2 *Pilda celor zece fecioare* (Matei 25, 1-13) 283
EXCURS – Nunta mistică, ultimul termen al Judecății din urmă? 296
3.2 Iisus Hristos, Mire în Evanghelia după Ioan 317
3.2.1 Nunta din Cana Galileei (Ioan 2, 1-12) 317
3.2.2 Mărturia lui Ioan Înaintemergătorul (Ioan 3, 28-29) 336
3.2.3 Întâlnirea de la fântâna lui Iacov (Ioan 4, 1-42) 341
3.2.4 Căutarea Mirelui (Ioan 20, 1-18) 350
3.3 Iisus Hristos – Mire în Epistole (Efeseni 5, 21-33; II Corinteni 11, 1-3) 359
3.3.1 Iisus Hristos, Mire în Epistola către Efeseni 359
3.3.2 Iisus Hristos, Mire în Epistola a II-a către Corinteni 388
3.4 Iisus Hristos – Mirele din Apocalipsa 395

IV. ACTIVITATEA PĂMÂNTEASCĂ A MÂNTUITORULUI, O NUNTĂ ÎN PROGRES 437
4.1 Nașterea Mântuitorului în timp sau Mirele Își pețește mireasa 437
4.2 Botezul Domnului. Ritual pregătitor de nuntă 448
4.3 Schimbarea la Față – descoperirea vălului și intrarea Mirelui în Canaan 461
4.4 Cina cea de Taină și un nou legământ matrimonial 473
4.5 Moartea lui Hristos, ziua Nunții mistice 486
4.6 Învierea, moment de maximă apropiere divino-umană 515
4.7 Parusia, revenirea Mirelui după mireasă și desăvârșirea nunții 528

V. MIRELE ÎN NOUL TESTAMENT. ANALIZĂ TEMATICĂ ȘI SISTEMATICĂ 535
5.1 Reflexia Preasfintei Treimi în lucrarea lui Hristos ca mire 536
5.2 Iisus Hristos – mire după firea dumnezeiască și mireasă după firea omenească? 545
5.3 Jertfă și sfințire – condiții de participare la Nunta mistică 557
5.4 Cina Euharistică – loc de întâlnire și pregustare a nunții cerești 569
5.5 Consecințele unirii nupțiale în istoria mântuirii 579
a) Dreptul firii umane la moștenire (prin Testament) 580
b) Relație nupțială permanentă cu Mirele Ceresc 596
c) Iisus Hristos este Domn al Bisericii și al întregii Creații 620

d) Maica Domnului este mamă și fecioară 631
e) Biserica este mamă și fecioară 644
5.6 Episcop și eparhie – mire și mireasă 656

VI. EPILEGOMENA 667

PostScriptum 673

Bibliografie 675

CUVÂNT ÎNAINTE

Este un privilegiu a-i introduce pe cititori în această carte[1]. Chipul lui Iisus Hristos ca Mire al Bisericii și al fiecărui suflet în parte reprezintă una dintre cele mai vechi imagini prin care creștinii au încercat să își definească propria identitate și care, în mod minunat, continuă să fie și astăzi o imagine fascinantă, cercetată cu interes în teologia contemporană. De fapt, lucrarea de față reprezintă tocmai o cercetare de acest fel, realizată cu rigoare academică, coerență teologică și finețe duhovnicească.

Tema Nunții Mistice este, în sensul cel mai autentic al acestui cuvânt, *frumoasă*. Este frumoasă încă de la rădăcinile Sfintei Scripturi, unde iubirea dintre YHWH și Israel este cântată, în cel mai curat mod, în Cântarea Cântărilor, și este mărturisită, cu deosebită candoare, de către profeți; este frumoasă în acest fel, în care au receptat-o Părinții Bisericii, ea definind limbajul ascetic și mistic al scriitorilor creștini din Pustie până în Bizanț; este frumoasă, mai presus de toate, pentru că ea vorbește despre ceea ce credincioșii contemporani au mare nevoie să recupereze astăzi: credința că relația dintre Dumnezeu și Creația Sa nu este, în fond, una juridică, filantropică sau instituțională, ci, mai ales, una nupțială. În esența ei, Biserica nu este un învățător moral și nici o simplă realitate socială; ea este mireasa lui Hristos, iar Hristos este mirele ei. Or a citi Sfânta Scriptură, a sluji dumnezeiasca Liturghie și, de fapt, a trăi viața creștină în afara acestei perspective nupțiale înseamnă a fi lipsit tocmai de cheia ce deschide toate aceste taine.

În sânul frumoasei Tradiții creștine, lucrarea de față se așază cu încredere și discreție. Autorul, Ioan-Daniel Manolache, și-a asumat sarcina de a

[1] Acest text a fost scris în limba engleză de prof. Luca Pedroli și tradus în limba română de autorul prezentului volum. Pe această cale, îmi exprim nemărginita recunoștință față de Părintele L. Pedroli, profesor titular al Institutului Biblic Pontifical, pentru generozitatea și disponibilitatea de a alcătui prefața acestei cărți pe baza cercetării mele doctorale, precum și pentru considerațiile sale privind această lucrare, exprimate într-un stil atât de frumos, academic și elegant.

trata această temă într-un mod academic, realizând un studiu vast despre Iisus Hristos, Mirele în Noul Testament. Gândul la un astfel de proiect ar putea să-i facă pe cititori să creadă că lucrarea de față este una fragmentată și lipsită de unitate. În realitate însă, această lucrare este surprinzătoare, într-un mod admirabil, prin structura ei clară, susținută întotdeauna de argumente coerente, care leagă permanent textul Sfintei Scripturi de receptarea sa eclesiastică.

Însăși arhitectura acestui volum reprezintă o afirmație teologică demnă de luat în seamă. După ce construiește cu multă atenție stadiul cercetării, stabilind locul exact pe care acest subiect îl ocupă în literatura creștină – de la Părinții Apostolici, trecând prin Evul Mediu, până în prezent – autorul merge mai departe, așezându-și teza pe trei piloni principali. Pentru început, el consideră că Vechiul Testament este *preludiul* Nunții mistice și analizează, în consecință, Cântarea Cântărilor, Psalmii regali și literatura profetică, de la Profetul Osea până la profeții Ieremia, Iezechiel și Isaia. După aceea, cu atenție deosebită, autorul pune în lumină Noul Testament: Evanghelia a IV-a, tradiția sinoptică, literatura paulină și Apocalipsa, unde chipul Mirelui se arată Bisericii, uneori în mod explicit, alteori implicit, dar întotdeauna însoțit de anumite implicații teologice. În cele din urmă, el propune o abordare sintetică a vieții Mântuitorului, pe care o privește, în întregime, ca pe o nuntă aflată în desfășurare, Nașterea, Botezul, Schimbarea la Față, Răstignirea, Învierea și A Doua Sa Venire în lume fiind, fiecare în parte, momente ale Nunții mistice, după modelul nunților iudaice din Antichitate.

Această parte a lucrării merită, în mod deosebit, atenție din partea cititorilor. Aici, autorul depășește sintezele existente în cercetarea biblică contemporană și propune un cadru inedit de interpretare a Sfintei Scripturi. A privi ca un întreg viața istorică a lui Hristos, ca pe o liturghie nupțială aflată în desfășurare, reprezintă o propunere hermeneutică de o veritabilă greutate teologică, care integrează exegeza biblică, intuiția patristică și sensibilitatea liturgică într-o viziune unitară. Indiferent dacă va fi pe deplin de acord cu această teză sau dacă își va dori să discute pe mai departe unele dintre aspectele ei, cu siguranță cel care o va citi nu va putea trece cu vederea coerența și seriozitatea argumentelor care susțin lucrarea de față.

În acest sens, metoda de cercetare folosită de autor este una de remarcat. Prin ceea ce el numește *citire istorico-kerygmatică a Sfintei Scripturi*, autorul stabilește

o legătură solidă între cele mai noi rezultate ale cercetării istorico-critice și îndelungata istorie a receptării eclesiale a Scrierilor Sfinte. Acest lucru este, în opinia mea, o alegere potrivită. Prea des a existat această dilemă, de a alege între rigoarea academică modernă și profunzimea gândirii Părinților, cu consecințe aferente; cercetarea biblică s-a îndepărtat de viața Bisericii, iar interpretarea bisericească a Sfintei Scripturi a neglijat tocmai elementele care îi asigură credibilitate. Or autorul rezistă acestei false dihotomii. El menține în tensiune aceste două perspective, fiecare punând-o în valoare pe cealaltă, iar prin aceasta, el oferă cititorilor posibilitatea de a privi Sfânta Scriptură din acel loc unde se întâlnesc sensul originar al textului sfânt și asumarea lui continuă de către creștini. De altfel, acesta este unul dintre motivele pentru care această lucrare merită recomandată nu doar specialiștilor, ci tuturor celor interesați astăzi de înnoirea *metodei teologice*.

Și mai este un aspect care merită amintit aici: autorul scrie această lucrare raportându-se la întreaga lume academică și la întreaga lume creștină. Din acest punct de vedere, volumul de față îndeplinește o funcție dublă: pe de o parte, el le oferă cititorilor din spațiul autohton o cercetare savantă, despre un subiect încă netratat complex în propria limbă și tradiție, iar pe de altă parte, el oferă întregii lumi un punct de vedere propriu asupra unei teme de interes pentru toți creștinii. Acest fel de proiecte, de tip punte, sunt tot mai necesare în ziua de astăzi, și este bine când ele sunt realizate în mod serios, cu deschidere intelectuală și integritate teologică.

A afirma că această carte acoperă pe deplin subiectul său de cercetare ar fi greșit. Însuși autorul spune că tema Nunții mistice este atât de vastă și atât de adânc înrădăcinată în gândirea creștină, încât ea nu poate fi epuizată într-un studiu final; de fapt, tocmai acest lucru reprezintă un atuu al lucrării de față: ea deschide noi cărări, mai degrabă decât să le închidă; ea propune o cercetare continuă, mai degrabă decât să o blocheze. Astfel că cei care vor citi această carte nu vor găsi în cuprinsul ei doar o sinteză pe care o pot consulta la nevoie despre Iisus Hristos și Nunta mistică, ci un orizont întreg, în interiorul căruia vor putea reflecta continuu la exegeza biblică, la teologia sistematică, la spiritualitate și la experiența vieții creștine.

Din aceste motive, sunt bucuros să recomand această lucrare. Pentru cercetătorii biblici, ea reprezintă un tratat îngrijit și bine documentat cu privire la o

temă importantă a Sfintei Scripturi. Pentru teologii preocupați de liturgică și de teologie sistematică, ea propune un cadru hermeneutic promițător. Pentru părinții duhovnicești și pentru credincioși, ea aduce o perspectivă reînnoită asupra a ceea ce înseamnă a fi parte din Biserică – Mireasa lui Hristos. Pentru studenții teologi, ea este un exemplu pentru modul în care munca academică poate rămâne în dialog viu cu credința Bisericii. Cred că fiecare dintre aceste categorii de cititori va găsi aici atât ceva de primit, cât și ceva de dus mai departe.

Îl felicit pe autor pentru răbdarea, disciplina și seriozitatea spirituală cu care a dus la bun sfârșit acest proiect îndelungat. Comunitatea academică se află acum în posesia acestui volum, menit să umple o lipsă mai veche a literaturii creștine, și sunt convins că acesta va deveni un punct de referință durabil pentru cercetările viitoare asupra acestei teme frumoase și inepuizabile.

Nu îmi rămâne acum decât să-i invit pe cititori să întoarcă această pagină și să pătrundă efectiv în această carte. Mirele este cel care vorbește de-a lungul acestor capitole; autorul doar ne ajută să ascultăm, mai limpede, glasul Său. Fie ca lectura acestor pagini să devină, pentru fiecare dintre noi, ceea ce orice întâlnire cu această taină este menită să fie: o mică pregustare din ospățul de Nuntă la care am fost cu toții invitați.

Luca Pedroli,
Profesor titular al Institutului Biblic Pontifical, Roma, Italia

NOTĂ PERSONALĂ ASUPRA LUCRĂRII

Cinstite cititorule,

Lucrarea de față reprezintă rezultatul activității mele academice desfășurate în cadrul Universității din București, la Școala Doctorală „Dumitru Stăniloae", unde, timp de patru ani, m-am ocupat de cercetarea Sfintelor Scripturi, iar în mod special de „Iisus Hristos, Mirele în Noul Testament", aceasta fiind teza mea de doctorat.

Această lucrare a fost prezentată public în anul 2024, primind la susținere calificativul maxim din partea comisiei de examinare, iar ulterior, timp de aproape încă doi ani, am continuat, pe cont propriu, să dezvolt, să ajustez și să îmbunătățesc lucrarea inițială, pentru a ajunge, în cele din urmă, la varianta ei actuală.

Această carte nu este scrisă însă doar cu litere din alfabet, aranjate și tot rearanjate într-un document word, ci mai ales cu viață reală, pe care în loc să o trăiesc în diverse alte contexte, am ales să o consum, în toată această perioadă, înaintea cărților din bibliotecă, a caietelor cu notițe și a unui laptop destul de vechi. În toți acești ani, am încercat să citesc cât mai mult, să aflu cât mai multe informații inedite legate de tema de cercetare pe care singur mi-am ales-o, să meditez zilnic asupra ei și să așez în scris, la final, doar cele mai valoroase idei pe care le-am găsit, într-un mod cât mai plăcut, pentru a fi de real folos celor care vor citi aceste rânduri. În acest sens, de departe, „mă socotesc unul dintre aceia care au scris ce au învățat și au învățat ce au scris"[2].

Având în vedere limitele mele firești, atât academice, cât și umane, faptul că nu sunt o piatră, nici un stejar, am și eu rude, sunt și eu om (*cf.* Odiseea XIX, 163)[3], după cum și în alte rânduri am arătat imperfecțiuni în cercetare și în exprimare,

[2] Sf. Augustin, *Scrisoarea CXLIII,* 2, în *PL* 33, 585; *NPNF,* vol. I, 1886, p. 490.

[3] După cum zicea și Terențiu în *Heautontimorumenos*: "Homo sum, humani nihil a me alienum puto", adică „sunt om și nimic din ceea ce este omenesc nu-mi lipsește".

mă gândesc că tot așa, și în prezenta lucrare, pot să existe unele inexactități[4]. De aceea, în momentul de față nu am pretenția că ea este perfectă, iar în cazul în care, odată cu timpul, se va dovedi că anumite afirmații pe care le-am scris aici sunt pripite, mai ales în ceea ce privește afirmațiile sensibile, sunt total deschis spre a le revizui, după modelul Sf. Augustin și al altor teologi care au scris *Retractationes*[5].

Cu nădejdea că inclusiv bănuțul săracului îmbogățește vistieria cezarului, având mintea dornică spre cunoaștere și inima deschisă spre iubire, cinstite cititorule, odată cu această carte pe care o ții în mână, te rog să primești în dar și viața mea pe care am cheltuit-o în vremea cât am lucrat la ea, iar dacă îți va fi măcar un pic de folos, când îți vei aminti de cele cuprinse în aceasta, să înalți o rugăciune și pentru mine, și pentru cei care îmi sunt aproape, și pentru toți cei care au contribuit, într-un fel sau altul, la această lucrare, spre slava lui Dumnezeu și mântuirea noastră, a tuturor.

Cu deosebită stimă,
Autorul,
25 ianuarie 2026,
în ziua de prăznuire a Sf. Grigorie Teologul

[4] Altminteri, de mai multe ori spre sfârșitul vieții sale, însuși Erasmus de Rotterdam avea să se disculpe în fața auditoriului său pentru că scrierile pe care le-a publicat în tinerețe nu au fost atât de aranjate pe cât și-ar fi dorit el la maturitate. Vezi John HUIZINGA, *Erasm*, trad. H.R. Radian, Editura Minerva, București, 1974, pp. 71, 250-251. De fapt, tot el este cunoscut în teologie pentru faptul că a publicat sub anonimat lucrarea *Dialogus, Iulius exclusus e coelis*, ferindu-se, până la finalul vieții, să spună că el este adevăratul autor al pamfletului respectiv.

[5] Lucrând la această teză, mi-am amintit de cuvintele Sf. Ieronim către preotul Ripanius: „Să nu răspund ar fi trufie. Să răspund ar fi cutezanță". Astfel, având în vedere nădejdea cu care am început să scriu această teză, dar și greutățile întâmpinate pe parcurs, aplicând raționamentul Sf. Ieronim, am zis și eu de multe ori: „Să nu scriu ce am aflat ar fi trufie. Să scriu este cutezanță". Pentru cuvintele Sf. Ieronim, vezi FERICITUL IERONIM, „Epistola CIX. Către preotul Ripanius", 1, în *Epistole*, vol. al III-lea, col. *PSB*, serie nouă, vol. 11, trad. Ana-Cristina Halichias, Florentina Nicolae, Maria-Luiza Oancea, Constantin Răchită, Editura Basilica, București, 2023, p. 94.

IV. ACTIVITATEA PĂMÂNTEASCĂ A MÂNTUITORULUI, O NUNTĂ ÎN PROGRES

4.1 Naşterea Mântuitorului în timp sau Mirele Îşi peţeşte mireasa

În imnografia ortodoxă, venirea Mântuitorului în lume este sinonimă cu răsăritul soarelui pe cer, pentru că El este „lumina lumii" (In 8, 12), „soarele dreptăţii" şi „răsăritul cel de sus"; Cel care a adus în lume cunoaşterea, pe vremea când omul trăia încă în întunericul şi în umbra morţii[1668]. Până la Întruparea Sa, omul nu putea decât să dibuiască tainele dumnezeirii, ca prin ghicitură, în oglindă (// I Cor. 13, 12)[1669], şi să spere doar că se va întâlni cândva, cumva, cu El, în mod direct. Întrecând însă orice aşteptare, la plinirea vremii, Fiul lui Dumnezeu Însuşi a venit în lume, pentru om, pentru a-l cunoaşte pe el *faţă către faţă*[1670].

[1668] În calendarul creştin, viaţa şi activitatea Mântuitorului sunt aşezate în strânsă legătură cu ciclul astronomic al soarelui, urmând anumite elemente de tip simbolic. Mai exact, Naşterea Domnului este legată de solstiţiul de iarnă (în emisfera nordică), când noaptea este lungă, sugerând prin aceasta faptul că El S-a întrupat într-o lume cuprinsă de întuneric, iar Paştele este aşezat după echinocţiul de primăvară, când durata zilei depăşeşte durata nopţii, sugerând prin aceasta că, prin activitatea Sa, Mântuitorul a trecut lumea de la întuneric la lumină. Vezi SF. GRIGORIE DE NYSSA, „Omilie la Naşterea lui Hristos", în *Altarul Reîntregirii*, nr. 3 (2007), pp. 226-227; A. SCRIMA, *Biserica liturgică*, p. 133. Tot cu referire la această imagine, vom spune că nu este exclus ca Naşterea lui Iisus Hristos în casa din Bethleem (Lc. 2, 7) (gr. κατάλυμα = lit. *loc de popas, locuinţă publică, han, gazdă* // Ieş. 4, 23; Ier. 32, 38; Lc. 10, 48) să fi fost interpretată de Biserică de-a lungul timpului, în mod intenţionat, în imnografie şi în iconografie, ca naştere a Mântuitorului într-o *peşteră*, pentru a face, prin aceasta, o oarecare trimitere la filosofia lui Platon; mai exact la mitul peşterii, în care pătrunde lumina, iar odată cu aceasta omul are acces la adevărul lucrurilor. De altfel, în Evanghelia după Marcu, termenul gr. κατάλυμα este folosit pentru a desemna încăperea unde Iisus a mâncat Paştele împreună cu ucenicii Săi.

[1669] În Antichitate, oglinzile erau confecţionate, de obicei, din bronz bine şlefuit, imaginea reflectată de oglindă nefiind întotdeauna exactă cu originalul.

[1670] Unii autori presupun că în Primul Templu din Ierusalim ar fi existat cel puţin o statuie cu YHWH, în faţa căreia iudeii se închinau, El neacceptând, conform textului ebraic, nicio altă zeitate *în faţa Sa* (adică, probabil, în faţa statuii Sale, *cf.* Ieş. 20, 3; Deut. 5, 7 || Ps. 17, 15; 42, 3). Despre acest subiect, vezi Thomas RÖMER, "Y avait-il ue statue de Yhwh dans le premier temple? *Enquête littéraire à travers la Bible hébraïque*", în *Asdiwal*, nr. 2 (2007), pp. 41-58.

Coborând în lume, Mântuitorul le-a descoperit oamenilor, fără ascunzișuri, *tainele* cele nevăzute ale Împărăției lui Dumnezeu[1671], după măsura lor, pentru ca omul să audă cu urechile sale și să vadă cu ochii săi Adevărul lumii de dincolo și să dorească, încă de aici și de acum, deja și nu încă, în cadru liturgic[1672], unirea veșnică cu El, care este Nuntă sfântă[1673], desfășurată în veșnicie[1674].

Faptul că, în mod repetat, în imnografie, Biserica face comparație între înălțarea soarelui pe cer și coborârea Mântuitorului în lume este un aspect important pentru noi, în contextul Nunții mistice, deoarece, așa cum am arătat deja în exegeza noastră la Psalmul 18, Vechiul Testament compară, la rândul său, în mod explicit, răsăritul soarelui pe cer cu ieșirea triumfală a mirelui din cămara sa de nuntă[1675].

Cunoscând acest fapt, în discursurile sale rostite în cinstea Întrupării Domnului (adică în *Cuvântările* 187[1676], 188[1677] și 191[1678]), Sf. Augustin propune următorul silogism[1679]: Dacă Mântuitorul este cu adevărat *soarele dreptății* (Mal. 3, 20[BHS]),

[1671] În *Omilia* a III-a, în *Omilia* a IV-a și în *Omilia* a V-a *Împotriva iudeilor,* Iacob din Sarug spune că profețiile din Vechiul Testament sunt taine care au fost acoperite în vechime de un văl, dar pe care Hristos le-a descoperit la vremea cuvenită, așa cum un mire își descoperă mireasa. Vezi JACQUES DE SAROUG, *Homélies contre les Juifs*, col. *Patrologia Orientalis*, vol. 38, ed. și trad. Micheline Albert, Brepols, Turnhout, 1976.

[1672] În acest sens, M. Neamțu afirmă că dumnezeiasca Liturghie este „instanța totalizatoare a temporalității, unde trecutul sacru este absorbit sapiențial, prezentul se trăiește apocaliptic, iar viitorul este anticipat profetic". Despre acest subiect, vezi Pr. Ioan BIZĂU, *Experiența liturgică a prezenței lui Dumnezeu în viața lumii,* Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012, p. 14.

[1673] În literatura teologică există ideea că, din anumite puncte de vedere, Întruparea lui Hristos plasticizează vechile *hierogamii* din gândirea antică, unde, în anumite momente, Cerul și Pământul se uneau în mod nupțial. Vezi Pr. lect. J. NICOLAE, *Nașterea Domnului oglindită în predica patristică (teză de doctorat),* pp. 104-105.

[1674] Pentru unirea dintre firea dumnezeiască și firea omenească în Hristos, tradiția creștină a făcut deseori referire la *piatra cea din capul unghiului,* aceasta fiind elementul care unește cele două părți diametral opuse ale unei bolți din piatră, așa cum se întâmplă, de pildă, în cazul unui diedru. Cu privire la această lucrare, psalmistul spune că „ea este minunată în ochii noștri" (Ps. 117, 22).

[1675] NOVATIAN, "Treatise concerning the Trinity", în *The Writings of the Fathers down to AD. 325*, trad. Robert Ernest Wallis, ed. Alexander Roberts și James Donaldson, col. *ANF*, vol. 5, The Christian Literature Company, New York, 1903, p. 622.

[1676] ST. AUGUSTINE, "Sermon 187", 4, în *Sermons,* vol. VI, p. 29. În română, vezi FERICITUL AUGUSTIN, *Predici la marile sărbători*, p. 120.

[1677] ST. AUGUSTINE, "Sermon 188", 2, în *Sermons (184-229)*, vol. VI, p. 32. În română, vezi FERICITUL AUGUSTIN, *Predici la marile sărbători*, p. 123.

[1678] ST. AUGUSTINE, "Sermon 191" 2, în *Sermons (184-229)*, vol. VI, p. 43. În română, vezi FERICITUL AUGUSTIN, *Predici la marile sărbători*, p. 135.

[1679] În Antichitate, în discursurile argumentative se folosea ἐνθύμημα, cunoscută și drept *silogism retoric.*

iar soarele răsare pe cer, în fiecare zi, pentru întreaga Creație, precum un mire ieșind dintr-o cămară de nuntă, atunci Iisus Hristos trebuie să fie Mirele Bisericii, pentru că El este întotdeauna gata să vină în lume și să Se ofere oamenilor, așa cum soarele se oferă tuturor, pentru ca fiecare om să Îl primească și să se bucure de El, ca de un mire în ziua Nunții.

Pentru teologul latin, când Mântuitorul a venit în lume, pântecele Fecioarei Maria a fost cămară nupțială[1680], pentru că în pântecele ei, în mod tainic, cele două firi s-au unit pentru prima dată[1681], întru Iisus Hristos[1682]. La nivel comunitar însă, pentru oameni, Biserica este invitată în fiecare moment, în ansamblul său, să fie o fecioară (pre)gătită de nuntă, pentru că fiecare creștin este chemat în parte, în mod personal, să fie, prin lucrare, mireasă a lui Hristos, pregătit mereu pentru unirea mistică.

La rândul său, vorbind despre Întruparea Mântuitorului, Sf. Nicolae Cabasila spune că „dorind să arate lumii iubirea Sa, [Dumnezeu] a ieșit în căutarea celei pe care o iubea, chiar dacă aceasta Îl ura pe El [...]. De aceea, meșterul cerurilor S-a îmbrăcat în pământ și Cel care era stăpân prin fire a luat chip de rob [...] îndrăgostirea de oameni deșertându-L pe El spre om (*cf.* Filip. 2, 7), așa cum dorirea îi face pe îndrăgostiți să iasă din ei înșiși unul spre celălalt"[1683].

Același lucru îl afirmă, de altfel, și Sf. Macarie Egipteanul. Într-una dintre omiliile sale în cinstea Întrupării Domnului, el spune că aceasta este ziua când mireasa L-a găsit pe Mirele Ceresc; ziua în care pământul cel neroditor a rodit, pentru că cele cerești – parte bărbătească – s-au unit, în această zi, cu cele pământești – parte femeiască –, sufletul omului primind sămânța veșniciei prin Nașterea lui Hristos ca om[1684].

Dumnezeu este iubire (I In 4, 8) și l-a zidit pe om din iubire, după cum tot din iubire El a venit în lume ca să fie aproape de om. Deci iubirea este motivul

---

[1680] Claude CHAVASSE, *The Bride of Christ: An Enquiry into the Nuptial Element in Early Christianity*, Faber & Faber, London, 1940, pp. 152-153.

[1681] Teodor de Mopsuestia vorbește și el despre unirea celor două firi în Hristos ca despre o nuntă. Vezi Sergei BULGAKOV, *The Lamb of God*, trad. B Jakim, Eerdmas, Michigan, 2008, p. 38.

[1682] ST. AUGUSTINE, "Psalm XIX", în *Exposition on the Book of Psalms*, 6, col. *NPNF*, vol. VIII, trad. Cleveland Coxe, ed. Philip Schaff, seria a II-a, The Christian Literature Company, New York, 1888, p. 55.

[1683] P. NELLAS, *Hristos. Dreptatea lui Dumnezeu și îndreptarea noastră - Pentru o soteriologie ortodoxă*, p. 129.

[1684] SF. MACARIE EGIPTEANUL, „Omilia a II-a", pp. 120-123.

Întrupării lui Hristos, iar nu păcatul omului, așa cum afirmă unii teologi[1685], ca și cum, prin faptele sale rele, omul L-ar fi obligat cumva pe Dumnezeu să Se coboare în lume.

Dacă în Vechiul Testament, în special prin profeți, Dumnezeu a tatonat *omenimea* pentru Nunta mistică, în vremea Noului Legământ, Însuși Fiul lui Dumnezeu a venit în lume să Se întâlnească cu mireasa pregătită Lui, având să Se ofere complet acesteia pe cruce, pentru a o răscumpăra pe aceasta[1686].

Sfântul Fotie al Constantinopolei observă faptul că, după cum Adam a fost născut din pământ *feciorelnic*, pentru că nu plouase încă pe pământ până la zidirea sa, tot așa Iisus Hristos S-a Întrupat din *carnea unei fecioare* (|| *Evanghelia după Filip*, 83)[1687], umbrirea Maicii Domnului de către Duhul Sfânt (Lc. 1, 35)

[1685] Vezi Sf. Isaac Sirul, „Capete gnostice", IV, 78, în *Cuvinte către singuratici. Partea a II-a*, trad. Diac. Ioan Ică. Jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003, p. 227, respectiv Ilarion Alfeyev, *Lumea duhovnicească a Sfântului Isaac Sirul*, trad. Dragoș Dâscă, Editura Doxologia, Iași, 2013, p. 13, contra teologiei Sf. Augustin, care susține că păcatul omului L-a determinat pe Hristos să Se întrupeze (lat. *Si homo non periset, Filius hominis non venisset*). În acest sens, tradiția apuseană afirmă, în Sâmbăta Mare, în mod explicit, faptul că *fericita greșeală* a lui Adam a adus lumii bucuria de a avea un răscumpărător; lucru susținut de altfel, în mod inexact, chiar și de către unii teologi ortodocși, precum Pr. conf. univ. dr. G. Moș. Vezi Grigore Dinu Moș, *Asumarea transcendentală a vinei*, Editura Presa Universitară Clujeană, Eikon, Cluj-Napoca, 2013, pp. 7, 158. În opinia noastră, motivul principal pentru care Mântuitorul a venit în lume este iubirea Sa față de om și, în consecință, voința Sa de a fi aproape de om în orice context. De aceea, încă din Facerea, Dumnezeu apare plimbându-Se în răcoarea serii, în Grădina Edenului, aproape de om, iar Noul Testament se încheie cu promisiunea că El va (re)veni curând în lume (*cf.* In 14, 18). De aceea, ucenicii Domnului erau *bucuroși* în scena Înălțării Mântuitorului (Lc. 24, 52), având nădejdea revederii Sale în curând. În acest sens, răscumpărarea lumii, plata datoriilor către Dumnezeu, Jertfa de pe Golgota și toate celelalte acte pe care le-a săvârșit Iisus Hristos în lume, pentru firea omenească, nu reprezintă daune compensatorii pe care Mântuitorul I le-a plătit lui Dumnezeu din partea lumii, pentru a-I satisface onoarea – în termenii lui Anselm de Canterbury –, ci toate acestea sunt consecințe firești ale iubirii Sale infinite față de întreaga omenime. Iubirea lui Dumnezeu este epitoma mântuirii lumii, iar restul nu este decât o consecință a acestui fapt. În spațiul românesc, teologia satisfacției se regăsește la Sf. Liviu Galaction Munteanu. Vezi prof. dr. L. G. Munteanu, „Jertfa", în *Renașterea*, vol. XIV, nr. 14-15 (1936), p. 5; prof. dr. L. G. Munteanu, „S-a sfârșit", în *Renașterea*, vol. XVII, nr. 15 (1939), pp. 3-4.

[1686] Metodiu de Olimp, *Banchetul* sau *Despre feciorie*, 3, 8, 71, *apud Ancient Commentary on Scripture: New Testament*, vol. VIII, ed. Mark J. Edwards, Inter Varsity Press, Downers Grove, Illinois, 1999, pp. 199-200.

[1687] Vezi St. Photius, *On the Nativity of the Virgin*, 97, ed. B. Laourdas, col. *Photiou Omiliai*, Thessaloniki, 1959, pp. 89-98. Aceeași idee se găsește și în *Omilia* 148 a lui Petru Hrisologul. Vezi Pr. lect. J. Nicolae, *Nașterea Domnului oglindită în predica patristică (teză de doctorat)*, p. 351. Nu în ultimul rând, la Sf. Irineu de Lyon se găsește această idee, în lucrarea sa *Împotriva ereziilor*. Vezi Sf. Irineu de Lyon, *Împotriva ereziilor*, III, 21, 10, p. 593. Cu privire la Nașterea Mântuitorului din fecioară vom spune că, în lumea antică, acest lucru nu trebuia să fie foarte surprinzător, nașterea și moartea zeilor fiind puse adesea pe seama unor evenimente minunate, la fel ca nașterea și moartea unor personalități pământești. Vezi Sf. Iustin Martirul și Filosoful, „Apologia I", 21, p. 40. De-a lungul timpului, despre nașterea lui Alexandru Macedon, (Plutarh,

amintind de momentul când Pământul a fost *umbrit*[1688] de Duhul lui Dumnezeu, la începutul lumii, așa cum este scris în Facerea (1, 2); la fel cum norul lui

---

Viața lui Alexandru, 1-3), a lui Octavius Augustus (Suetonius, Viața lui Augustus, 94), a lui Platon (Apuleius, *De Dogmate Platonis*, 1), a lui Horus, a lui Perseus, a lui Akhenaton și a multor alți eroi s-a insinuat în mod encomiastic faptul că ar fi fost un eveniment supranatural; că ei s-ar fi născut din zei sau din fecioare. În Iisus Hristos însă, această taină s-a împlinit cu adevărat, spre care ceilalți nu au putut decât să tânjească, fapt pentru care Sf. Roman Melodul, referindu-se la Nașterea minunată a Mântuitorului, în comparație cu legile repetitive ale naturii, cărora au fost supuși toți ceilalți înaintași ai Săi, răspunzându-i parcă Ecclesiatului (1, 9), a afirmat în Condacul Nașterii Domnului: „Iată lucru nou sub soare!". În primele documente creștine nu s-a afirmat explicit Nașterea lui Iisus Hristos din fecioară, Sf. Pavel scriind în Galateni 4, 4 că El este născut din *femeie* (probabil pentru a răspunde prin aceasta derapajelor gnostice și dochetiste ale vremii, la fel cum a încercat și în Romani 1, 3, unde afirmă că Hristos este născut din sămânța lui David. De altfel, în *Symbolum Quicumque* se pune accentul tot pe faptul că, după omenitate, Hristos a luat substanța mamei Sale, aceasta fiind *causa materialis*: "et homo est ex substantia matris in saeculo natus"; pentru a accentua faptul că Iisus Hristos este Dumnezeu și om complet). În scena Nunții din Cana Galileei, Iisus o numește pe mama Sa *femeie* (In 2, 1 – γυνή), iar la rândul său, Sf. Ap. Ev. Marcu – care este din punct de vedere cronologic autorul celei mai vechi Evanghelii canonice din cuprinsul Noului Testament – nu amintește în opera sa absolut niciun amănunt despre Nașterea lui Hristos, nici că ar fi fost din femeie, nici că ar fi fost din fecioară. Abia Evanghelistul Matei face această precizare, amintind în cuprinsul *Evangheliei copilăriei lui Iisus* un verset din profeția lui Isaia (7, 14), pe care îl interpretează în relație directă cu Iisus Hristos, traducând ebr. עַלְמָה prin gr. παρθένος = *fecioară* (chiar dacă Theodotion, Aquila și Symmachus îl traduc prin gr. νεᾶνις = *tânără*; *cf.* HOMER, *Iliada* 2, 514; ARISTOFAN, *Norii*, 518, unde παρθένος are sensul de femeie tânără, nu neapărat fecioară). În orice caz, acest termen este unul destul de elastic în textul biblic, Dina fiind numită astfel chiar și după ce a fost violată (Fc. 34, 3[LXX]). Mai departe, în dialogul dintre Origen și Celsus (1, 37) se poate vedea calomnia păgânilor față de Hristos, cum că Mântuitorul ar fi fost zămislit de Fecioara Maria în urma unei relații neasumate cu un soldat roman pe nume Pandera; lucru dezmințit instant de Origen, după cum și Sf. Iustin Martirul și Filosoful l-a dezmințit, la rândul său, în dialogul cu iudeul Trifon (Nașterea lui Hristos nefiind, în niciun caz, pentru creștini, o poveste comparabilă cu mitul lui Egist – fiul lui Thyestes și Pelopeia – sau cu alte narative de acest tip din Antichitate). Așadar, încă din cele mai vechi timpuri, chiar de la Sf. Ignatie Teoforul, creștinii au susținut, la unison, că Nașterea lui Hristos este din fecioară, aceasta fiind o realitate istorică, iar nu doar un midraș iudaic. Întrucât în Evanghelia după Marcu, la un moment dat, Iisus Hristos este numit „fiul Mariei" (6, 3 // exprimare care apare în Vechiul Testament, de altfel, și în I Rg. 26, 6, unde Abișai este numit, la rândul său, *fiul Țeruiei*; aceasta fiind mama sa), în loc ca El să fie numit „fiul lui Iosif", așa cum era poate de așteptat și, altminteri, așa cum se întâmplă în alte locuri din Evanghelie (Mc. 6, 3; Mt. 13, 55; In 6, 42), nu este exclus ca în comunitatea creștină primară să fi existat, încă de la început, credința că Hristos nu era fiul lui Iosif, ci al Tatălui Ceresc, Acesta fiind și Cel care, de fapt, prin înger, I-a pus numele lui Iisus (Lc. 1, 31) – ceea ce era responsabilitatea tatălui în familia iudaică. Orice altă variantă de interpretare este exclusă de Biserica Ortodoxă, în măsura în care femeile care erau considerate desfrânate trebuiau pedepsite prin Lege sau, cel puțin, în practică, trebuiau supuse oprobriului public, ceea ce nu s-a întâmplat niciodată cu Fecioara Maria. De altfel, Însuși Hristos spune poporului că părinția Sa este de la Dumnezeu (In 8, 38-49), iar nu de la lume; lucru mărturisit, în mod oficial, în creștinism, încă din primele confesiuni de credință, unde s-a afirmat explicit că Acesta este născut după dumnezeire din veci din Tatăl (doar din Tatăl!), iar după omenitate, prin umbrirea Duhului Sfânt, din *Fecioara Maria* (doar Fecioara Maria!); așa cum este scris în mărturisirea de credință a lui Rufin din Aquileia, pe care creștinii o rosteau la